

ЦРКВА СВЕТЕ ТРОЈИЦЕ У ГОРЊЕМ АДРОВЦУ

Горњи Адровац је село разбијеног типа у саставу општине Алексинац, која обухвата највећи део Алексиначког Поморавља. Село лежи 9 km ваздушне линије од Алексинца, односно 13 km асфалтним путем од алексиначке петље на ауто-путу. Смештено је на брежуљкастом земљишту, у висинском појасу од 197 до 336 m надморске висине. Географске координате Горњег Адровца су: 43°29' с.г.ш. и 21°38' и.г.д. Положај и морфологија насеља физичкогеографски су предиспонирани.

Иако насељеност на овом простору датира из периода пре Турака, званични подаци о Горњем Адровцу не постоје. Први писани трагови о њему срећу се тек у Крушевачком дефтеру број 55 из 1516. године. Тада је ово село означено као мезра (старо селиште). По попису из 1834. године Горњи Адровац је имао 10 домова са укупно 68 становника. Средином 2002. године ово село је имало 54 домаћинстава са 142 становника. Данас у Горњем Адровцу 14 кућа има само по једног члана, а других 19 по два, које ће кроз десетак година или чак и пре, природном изумирањем бити затворене. Живот ће продужити само десетак домаћинстава, таман толико, колико их је било пре око једног и по века. Тачно за толико Горњи Адровац се враћа у прошлост.

Без обзира на то што је ово село са свега нешто више од стотинак становника, оно је надалеко познато по једној грађевини која представља вредан културно-историјски споменик. То је храм Свете Тројице на Голом брду, у народу познат и као „руска црква” или „црква Вронског”. Последњи назив је повезан са мишљењем да је Л. Н. Толстоју пуковник Рајевски послужио као прототип лика грофа Вронског у роману „Ана Карењина”. Ова верзија је предмет дискусије у Русији, док је у Србији опште убеђење које храни интересовање за историју руско-српских веза.

Пуковник Рајевски

Николај Николајевич Рајевски рођен је 5. октобра 1839. године у граду Керч на Криму и истог месеца крштен је у цркви „Света Тројица”.

Припадао је роду који није био славан по титулама, већ по делима. Рано је остао без оца, тако да је бригу о њему и две године млађем брату преузела мајка. Николај је завршио Физичко-математички факултет на Московском универзитету. Интересовала га је судбина словенских народа, тако да се, још као студент, фебруара 1862. године пријавио у Московско словенско добровољачко друштво. Један његов савременик га је овако описао: „Рајевски је био човек крупног формата. Припадао је оном броју ретких руских карактера који читавог живота неуморно траже активну делатност и када се једном на нечему зауставе, спремни су да у то уложе сву своју душу. Такав циљ за њега је била „словенска ствар”.

После завршеног факултета Рајевски ступа у армију, у гардијски хусарски пук као јункер. У пролеће 1867. године, када се стварао Балкански савез, И.С. Аксаков, председник Словенског друштва, послао је Рајевског на место могућих догађаја. Изасланик московских славјанофила је после посете Букурешту, Константинопољу, Србији и Босни за руску владу припремао „Пројект устанка на Балканском полуострву”, а за српску план за реформисање српске коњице.

Године 1870. је као потпуковник преведен у 7. туркменистански погранични батаљон, где је за јунаштво добио орден Светог Владимира

Сачувани портрет Н. Н. Рајевског на западном зиду цркве

четвртог степена са мачевима. После тога уследила је служба у одеском војном округу. Почетак Првог српско-турског рата Рајевски је дочекао као пуковник. Драматична збивања на Балкану су га узнемиравала, тако да је дао оставку и 1. августа 1876. године је био уписан у српску армију. У Београд је стигао 4. августа 1876. године.

У Алексинац стиже 20. августа и јавља се генералу Черњејеву на дужност у штаб Моравско-тимочке војске. Черњејев није био одушевљен доласком Рајевског. Начелнику штаба Комарову рекао је: „Један од миљеника министра Миљутина, унук прослављеног генерала Рајевског,

хероја Отаџбинског рата 1812. године. Овде, на ратишту, видећемо да ли је прави Рајевски. Има ли он такву храброст, којом су се одликовали остали Рајевски?”

Рајевском је поверено командовање десним крилом одбрамбене армије и само после три дана је, због освајања Прћиловице, добио Српски крст. После победе Срба код Шуматовца настављене су тешке борбе за Алексинац. Рајевски се налазио у свити Черњејева, у селу Житковац, одакле је послат у Горњи Адровац, да би одржао положај док не стигну свеже снаге.

Било је два сата по подне. Пошто је пристигао у јеку паклене битке, у батерију поручника К. Шамановића, Рајевски је зауставио повлачење српске пешадије која је одступала под налетом Турака. Почео је да пише извештај Черњејеву: „Турске јединице се утврђују на коту у Алексиначкој долини, лево од нас. Са десне стране долина је чиста за пролаз наше војске у позадину непријатеља...”. Пуковник није стигао да стави тачку. Турски метак је пробио капу, ударио у леву слепоочницу. То се десило око четири сата по подне, 2. септембра 1876. године. Истог дана Черњејев је послао телеграм мајци Ани, обавештавајући је о смрти Николаја. На његов предлог врховни командант српске војске, кнез Милан, посмртно је одликовао Рајевског Орденом таковског крста петог степена са мачевима.

Војници су привремено сахранили Рајевског у манастиру Свети Роман у Тунису. Од 13. септембра 1876. године тело покојног пуковника је почело „путовање” ка својој кући. Тог дана оно је ексхумирано, балсамовано и са свим почастима пренето у Делиград, где је одржан помен, а одатле испраћено за Београд. Посмртни остаци су били изложени 17. септембра у београдској Саборној цркви. У шест сати поподне истог дана, ковчег са телом пуковника је изнет из цркве и пренет до пристаништа, одакле је паробродом превезен за Одесу, а одатле у Јеразмовку (данас Разумовка), породично имање Рајевских. Пуковник је сахрањен у Крестовозвиженској цркви, породичној гробници, поред свог легендарног деде.

Црква Свете Тројице

По завршетку Српско-турског рата 1876. године место погибије пуковника Рајевског је обележено дрвеном крстачом. Ко је ту поставио и каква је она била није забележено. Она је ту стајала пуних девет година.

Поручник Коста Шамановић, по задатку долази у Горњи Адровац, проналази тачно место погибије и 23. августа 1887. године обележава га омањим каменим спомеником, на којем је урезано: „Руски пуковник Никола Рајевски у борби са Турцима погибе на овоме месту 20. августа 1876. године.” Споменик је подигнут на молбу породице Рајевски, залагањем краљице Наталије Обреновић.

На идеју о изградњи споменика на месту погибије његова мајка, Ана Михајловна дошла је још у време боравка у Београду. Не успевши да је оствари, мајка је пред смрт замолила млађег сина Михајла да

испуни ту њену жељу и за то завештала 50.000 рубаља. Крајем 1893. године Михајло Николајевич је преминуо, преневши породичну обавезу на свог старијег сина Николаја. Али, и он умире кроз седам година. Тада је извршење завета покојне свекрве преузела удовица Михајла Николајевича – Марија Григорјевна Рајевска.

Сву бригу око изградње „цркве Рајевског” у Србији на себе је преузео Епископ нишки Никанор. Камен темељац постављен је 16. марта 1902. године у присуству српских званичника, руских дипломата и представника породице Рајевски, као и великог броја становника околних насеља.

За годину и по дана изградња је била завршена. На врху узвишице издигла се црква са једном куполом, који је у основи имао крст у

касновизантијском стилу. Архитектонски пројекат, као и иконе, били су послати из Русије. На западном зиду изнад улаза у централни део цркве насликан је велики портрет пуковника Н. Н. Рајевског у хусарској униформи (рад С. Тодоровића). Недалеко од цркве подигнута је школска зграда као поклон становницима Горњег Адровца од породице Рајевски.

Дана 2. септембра 1903. године, 27 година од смрти пуковника Рајевског, Епископ нишки Никанор свечано је освештао цркву и школу. О томе сведочи и бела мермерна плоча постављена на зиду југозападног

Спомен-крст на месту погибије пуковника Н.Н. Рајевског

припрата, где је урезано: „Трудом и напором Епископа нишког г. НИКАНОРА РУЖИЧИЋА, а о трошку ктиторке госпође МАРИЈЕ РАЈЕВСКЕ, озидан је овај свети храм и освећен 2. септембра 1903. године.” Освећењу су присуствовали представници новог српског монарха Петра Карађорђевића, српске владе и армије, руски дипломати и братанци пуковника Рајевског.

Храм је добио статус парохијске цркве Нишке епархије. Сваке године 2. септембра (20. августа по старом календару) вршило се свечано богослужење у знак сећања на Николаја Рајевског.

Потреси XX века нису мимоишли ни цркву у Горњем Адровцу. За време Првог светског рата и бугарске окупације Поморавља војници су опљачкали цркву. Црква је после рата обновљена, а служба се наставила. У Другом светском рату уништен је иконостас и део фресака. Када су 1945. године на власт дошли комунисти, свештеници су растерани, споменик запуштен, па је тако пропадајући стајао неколико деценија. Године 1975. донета је одлука да се црква унесе у списак културно-историјских споменика под заштитом државе. Али, за стогодишњицу погибије пуковника Рајевског извршена је само делимична конзервација меморијалног храма.

Крајем 1991. године постигнут је споразум између Амбасаде СССР, Скупштине општине Алексинац, Нишке епархије СПЦ, Друштва српско-руског пријатељства и Московског Словенског фонда о обезбеђивању средстава за обнову меморијалног комплекса пуковника Н. Н. Рајевског. Завод за заштиту споменика културе у Нишу узео је цркву под своју заштиту.

Црква Свете Тројице је 30. септембра 1998. године проглашена за метох манастира Свети Роман. Освештење цркве и за 40 година прву Свету Литургију обавило је српско и руско свештенство на челу са владиком Нишким Иринејем.

Године 2001. идеја да се заједничким снагама двеју страна обнови црква ујединила је многе високе званичнике: амбасадора Русије у Југославији В. Јегошкина, министре одбране РФ и СРЈ, јерархе Руске и Српске православне цркве и др. За свечаности, посвећене сећању на пуковника Рајевског и руско-српско братство по оружју у српско-турском рату, била је завршена прва етапа рестаурације цркве: грађевинари су обновили фасаду, руски сликари-рестауратори извршили су конзервацију све до горњег низа фресака, поново је направљен иконостас. Територија цркве је уређена и ограђена оградом са главном капијом. Меморијални текст гласи: „Меморијална црква

Свете Тројице. Споменик руско-српског братства по оружју. Обновљена у спомен 125. годишњице погибије руског пуковника грофа Н. Н. Рајевског, на иницијативу амбасадора Русије у Београду В. Е. Јегошкина, средствима Министарства иностраних послова Русије, руских и југословенских организација, по благослову Епископа нишког Иринеја и уз подршку општине Алексинац.”

Црква Свете Тројице (савремени изглед)

На дан погибије Рајевског, 2. септембра 2001. године, Патријарх српски господин Павле, уз саслужење Епископа нишког Иринеја, старешине Подворја Руске православне цркве у Београду јереја Виталија Тарасјева и свештенства Српске и Руске православне цркве, обновио је чин малог освештања обновљене цркве Свете Тројице и у њој служио Литургију. На свечаност у Горњи Адровац дошли су амбасадори Русије и Белорусије, високи званичници Српске владе, а и министарстава, установа, генералитета и армија двеју држава, као и чланови српске краљевске династије Карађорђевић и потомци рода Рајевских.

Наташа Марјановић